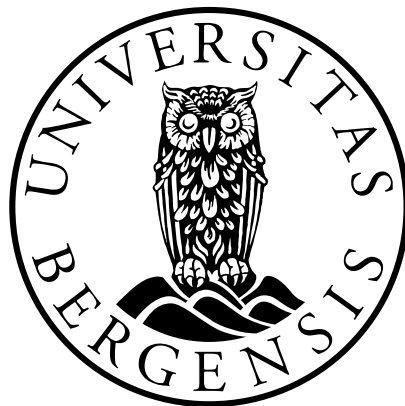

Om bankers rett og plikt til avslutning av kundeforhold etter finansavtaleloven og hvitvaskingsloven

Kandidatnummer: 34

Antall ord: 12 255

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

[10.05.2023]

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	4
1.1	Tema.....	4
1.2	Aktualitet og bakgrunn for oppgaven.....	5
1.3	Bakgrunn og kontekst.....	7
1.4	Metode og rettskilder.....	8
1.5	Hvitvaskingsbegrepet	9
1.6	Avgrensninger	11
2	Bakgrunn og kontekst.....	11
2.1	Avtalefrihet mot kontraheringsplikten	11
2.2.	Straffbar handling som saklig grunn til avvisning	13
3	Retten til å avvise eller avvikle et kundeforhold etter finansavtaleloven.....	14
3.1	Innledning.....	14
3.2	Høy risiko for hvitvasking – kan det gi saklig grunn for oppsigelse av kundeforholdet?.....	15
3.2.1	Innledning.....	15
3.2.2	Hva skjer med formålet til hvitvaskingsloven dersom bankinstitusjoner sier opp høy- risikokunder?.....	16
3.2.3	Hva gjøres dersom kunden innebærer høy risiko	17
3.2.4	De-risking	19
3.3	I hvilken grad begrenser hvitvaskingsloven rapporteringspliktiges rett til å si opp kundeforhold dersom banken har mistanke om at kunden har utført hvitvasking.	21
3.3.1	Innledning.....	21
3.3.2	Hva dersom det foreligger mistanke om hvitvasking.....	21
3.3.3	Selvinkriminering	23
3.4	Foreligger det saklig grunn for oppsigelse av kundeforholdet dersom det krever mye ressurser fra banken å sjekke kunden.	23

3.5	Hvilke saksbehandlingsregler gjelder når man sier opp et kundeforhold etter finansavtaleloven.....	25
4	Plikten.....	25
4.1	Innledning.....	25
4.2	Kravet «kundetiltak som ledd i løpende oppfølging ikke kan gjennomføres» jf. § 24 (4) jf. § (2).....	26
4.2.1	Ordlyden.....	26
4.2.2	Kontekstuell tolkning	27
4.2.3	Formål med kundetiltak.....	29
4.3	Har undersøkelse av «midlenes opprinnelse» relevans i forbindelse med gjennomføring av kundetiltak jf. § 24 (2) og avvikling av kundeforhold jf. § 24 (4).....	30
4.3.1	Innledning.....	30
4.3.2	Ordlyden av «midlenes opprinnelse».....	31
4.3.3	Hva sier rettskildene angående relevansen om klarlegging av «midlenes opprinnelse» ved gjennomføring av kundetiltak og avvikling av kundeforhold.....	31
4.4	Hvilken adgang har en bankinstitusjon til å kreve opplysninger fra kunden om «midlenes opprinnelse» ved avvikling av kundeforhold jf. § 24 (4).....	34
4.4.1	Innledning.....	34
4.4.2	Kort presentasjon av vilkårene i §§ 12 (5) og 13 (5).....	34
4.4.3	Bruk av «midlenes opprinnelse» i hvitvaskingsloven og forarbeidene.....	35
4.4.4	Formålet med plikt til avvikling jf. hvvl. § 24 (4).....	36
4.4.5	Finansklagenemndas tolkning av «midlenes opprinnelse»	38
5	Avsluttende bemerkninger	39
6	Kilderegister	41

1 Innledning

1.1 Tema

Denne oppgaven vil ta for seg bankers rett til å avslutte et kundeforhold gjennom avvisning eller oppsigelsen etter finansavtaleloven¹, og bankers plikt til å avslutte et kundeforhold gjennom avvisning eller avvikling etter hvitvaskingsloven.² De sentrale bestemmelsene i oppgaven vil være finansavtaleloven §§ 4-1 (1) og 4-43 (1), samt hvitvaskingsloven §§ 21 (1), 24 (4), i tillegg til at risikobaserte kundetiltak som følger av §§ 12 (5) og 13 (5) vil brukes i noen grad. De to bestemmelsene som vil ha størst relevans i oppgaven er følgelig finansavtl. § 4-43 og hvitvaskingsloven § 24 (4). Det er også svært sentralt å se bestemmelsene opp mot hvitvaskingslovens formål som fremgår av § 1, som følgelig er «å forebygge og avdekke hvitvasking».

Av finansavtaleloven § 4-1 (1) fremgår det at «betalingstjenesteyteren» ikke uten «saklig grunn» kan «avslå» å yte betalingstjenester. Denne bestemmelsen viser til bankinstitusjonens kontraheringsplikt, der det fremgår at bankinstitusjonen er pliktig til å ta imot innskudd og utføre betalingstjenester etter alminnelige vilkår, og ikke kan avslå dette uten en saklig grunn. Videre følger det av finansavtaleloven § 4-43 (1) at betalingstjenesteyter kan «si opp» en kontoavtale eller sperre kundens tilgang til tjenester dersom det foreligger «saklig grunn». Dette saklighetskravet som må begrunnes ved oppsigelse, må ses i sammenheng med saklighetskravet i § 4-1 (1).

Det andre sentrale lovverket jeg kommer til å bruke er hvitvaskingsloven, med særlig fokus på §§ 21 og 24. Det følger av hvvl. § 21 (1) at dersom «kundetiltak [...] ikke kan gjennomføres, skal rapporteringspliktige ikke etablere kundeforholdet». Dermed har betalingstjenesteinstitusjonen en plikt etter loven til å avvise kunder dersom de nødvendige kundetiltak regulert av loven ikke kan gjennomføres. Det følger videre av § 24 (4) at «dersom kundetiltak som ledd i løpende oppfølging ikke kan gjennomføres, skal rapporteringspliktige avvikle kundeforholdet». Det viser til at kundeforholdet skal avvikles dersom kundetiltak gjennom den løpende oppfølgingen i kundeforholdet ikke kan gjennomføres.

¹ Lov 17. juni 2022 nr. 59 om finansavtaler og finansoppdrag (finansavtaleloven- finansavtl.)

² Lov 01. juni 2018 nr. 23 hvitvaskingsloven (hvitvaskingsloven- hvvl.)

1.2 Aktualitet og bakgrunn for oppgaven

Oppgaven knytter seg til temaet økonomisk kriminalitet. Det er et viktig og svært aktuelt tema i dagens samfunn. En generell definisjon på økonomisk kriminalitet som ofte brukes er at det er «profittmotiverte, lovstridige handlinger som ofte begås innenfor eller med utspring i en økonomisk virksomhet som i seg selv er – eller gir seg ut for å være – lovlig».³ Det å kunne opprette et kundeforhold i en bank i dag er en grunnleggende rettighet og noe som følger av bankinstitusjoners kontraheringsplikt som er lovfestet i finansavtaleloven § 4-1. Dette vil omtales nærmere i det videre.⁴ Det er en rett som de aller fleste trenger for å utføre transaksjoner, innbetalinger og utbetalinger. Etersom det er en rett som er nødvendig for de aller fleste, er det også noe de aller fleste har. Den utvidede bruken av moderne teknologi for å gjennomføre blant annet transaksjoner gjør det finansielle tekniske systemet sårbart for misbruk og angrep fra kriminelle organisasjoner.

I en stadig mer digitalisert verden er denne typen misbruk og angrep noe som er et økende samfunnsproblem, ettersom det hele tiden oppdages nye måter å forsøke å hvitvaske penger på. Dette samfunnsproblemet er noe som i nyere tid gjerne også kalles den nye formen for vinningskriminalitet.⁵ Penger kan i dag flyttes både lettere og raskere enn noen gang, og dermed er samfunnets samlede innsats i arbeidet for å forhindre hvitvasking svært sentralt.⁶ Dette samfunnsproblemet har stor prioritet for Finansdepartementet og en rekke andre aktører som prøver å stadig iverksette forbedrede tiltak for å hindre denne formen for økonomisk kriminalitet. Det er også viktig at alle aktører samarbeider på tvers både nasjonalt og internasjonalt på dette området, slik at man får et bredt overblikk over både situasjonen i utvikling og særlige risikoområder.

³ Finansdepartementet «Økonomisk kriminalitet» fra *Regjeringen.no*:

https://www.regjeringen.no/no/tema/okonomi-og-budsjett/norsk_okonomi/okonomisk-kriminalitet-2/id415043/

(publisert 28.02.2012, lastet ned 26.mars 2023)

⁴ Finansavtl. § 4-1

⁵ Finansdepartementet «Økonomisk kriminalitet» fra *Regjeringen.no*:

https://www.regjeringen.no/no/tema/okonomi-og-budsjett/norsk_okonomi/okonomisk-kriminalitet-2/id415043/

(publisert 28.02.2012, lastet ned 26.mars 2023)

⁶ Prop. 40 L (2017-2018) Lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering (hvitvaskingsloven) kap. 1

Hvitvasking er en form for økonomisk kriminalitet. Hvitvasking kan defineres som en «virksomhet som har til formål å tilsløre utbyttes opprinnelse, slik at de kriminelle midlene senere kan tas i bruk av gjerningsmannen eller andre som legale midler».⁷ Formålet er å unngå at den opprinnelige og bakenforliggende kriminelle handling skjules ved hjelp av hvitvaskingen. Som regel er formålet på dette området å oppnå en økonomisk fortjeneste som følge av hvitvaskingen. Hvitvasking vil forklares grundigere i punkt 1.5.

Nye problemstillinger på dette rettsområdet dukker stadig opp i rettspraksis. En aktuell rettsavgjørelse som tok for seg både *plikten* til å avvikle og *retten* til å si opp kundeforholdet er en sak mellom DNB Bank ASA (DNB) mot Dalmar Money Transfer AS (Dalmar), som ble avsagt i tingretten i 2021.⁸ I dommen var det spørsmål om DNB hadde rett og plikt til å avvikle kundeforholdet til Dalmar. DNB ba om nærmere informasjon om 18 transaksjoner, der de fleste overført til Somalia med beløp på omkring mellom kr. 70 000,- og kr. 100 000. Dalmar oppga ikke fullstendige opplysninger om alle transaksjonene, og de opplysningene som ble gitt var blant annet kun identitet til mottaker, og ikke noe angående midlenes opprinnelse. Et spørsmål som ble drøftet i saken var om det å innhente nærmere informasjon om midlenes opprinnelse var en form for kundetiltak, noe retten besvarte bekreftende. Retten kom til at det forelå saklig grunn for avvikling av kundeforholdet fordi nødvendige kundetiltak ikke kunne gjennomføres da Dalmar ikke oppga tilfredsstillende opplysninger som var etterspurt om transaksjonene som hadde funnet sted. Dermed hadde DNB en rett og en plikt til å avvikle kundeforholdet fastslo retten. Det ble også vist til at en avgjørelse om avvikling på dette grunnlaget også er i tråd med FATFs (Financial Action Task Force) syn. I saken uttalte retten blant annet at Dalmar ved å ikke oppgi informasjon om midlenes opprinnelse, en opplysning som «er helt sentral med hvitvasking», at banken ikke kjente kunden tilstrekkelig, noe som er en grunnleggende forutsetning bak «kjenn din kunde»-prinsippet (KYC).⁹ Dette prinsippet vil jeg komme nærmere tilbake til i hoveddelen.

⁷ Finansdepartementet «Økonomisk kriminalitet» fra *Regjeringen.no*:

https://www.regjeringen.no/no/tema/okonomi-og-budsjett/norsk_okonomi/okonomisk-kriminalitet-2/id415043/

(publisert 28.02.2012, lastet ned 26.mars 2023)

⁸ TOSL-2021-068801

⁹ TOSL-2021-068801

En annen aktuell rettsavgjørelse er en sak fra 2022 med saksøker Eirawater AS mot saksøkte Romsdal Sparebank.¹⁰ Denne dommen er ikke rettskraftig avgjort enda fordi Eirawater i februar 2023 valgte å anke dommen fra tingretten. Saken gjelder spørsmål om Romsdal Sparebank har en rett og en plikt til å avvikle kundeforholdet med Eirawater fordi det ikke er mulig å gjennomføre kundetiltak i tråd med hvitvaskingsregelverket. Eirawater har ikke fremskaffet tilstrekkelig dokumentasjon på hvor midlene som inngår i Eirawaters kundeforhold stammer fra, noe banken har stilt krav til. I tingretten kom retten til at banken ikke kjente kunden tilstrekkelig til at de kunne gjennomføre kundetiltak som ledd i løpende oppfølging etter hvitvaskingsregelverket. Tingretten kom til at det forelå saklig grunn til oppsigelse og dermed en rett til oppsigelse etter finansavtl. § 4-43, samt at det også forelå plikt til å avvikle kundeforholdet etter hvvl. § 24 (4).¹¹

1.3 Bakgrunn og kontekst

Denne oppgaven skal dreie seg om *retten* og *plikten* til å avslutte et kundeforhold. Del 2 og 3 av hoveddelen tar for seg *retten* til avvisning eller oppsigelse av kundeforhold.¹² Nærmere forklart tar del 2 for seg det ulovfestede obligasjonsrettslige prinsippet om avtalefrihet, og ser det i sammenheng med bankinstitusjonens lovfestede kontraheringsplikt, samt hvordan kontraheringsplikten til bankinstitusjoner kan begrenses som følge av en saklig grunn. Videre i del 3 vil det redegjøres for retten en betalingstjenesteinstitusjon har til å avvise eller si opp et kundeforhold ved saklig grunn etter finansavtaleloven § 4-43 (1) jf. § 4-1 (1), der redegjørelsen vil bygge på flere underproblemstillinger. Første underproblemstilling er i hvilken grad hvitvaskingsloven begrenser rapporteringspliktiges rett til å avvise kunder og si opp kundeforhold, dersom det er høy risiko for hvitvasking, og om dette kan gi saklig grunn for avvisning eller avvikling. Neste underproblemstilling er hvilken grad hvitvaskingsloven begrenser rapporteringspliktiges rett til å avvise kunder og si opp kundeforhold dersom banken har mistanke om at kunden har utført hvitvasking. Den tredje underproblemstillingen er om det foreligger «saklig grunn» dersom det krever mye ressurser fra banken å sjekke kunde i forkant av avvikling eller avvisning. Den fjerde underproblemstillingen er hvilke

¹⁰ TMOR-2022-39413

¹¹ TMOR-2022-39413

¹² Finansavtl. §§ 4-1 og 4-43

saksbehandlingsregler som gjelder når man avviser eller avviker et kundeforhold etter finansavtaleloven.

Del 4 i hoveddelen vil ta for seg *plikten* til avvisning eller avvikling av et kundeforhold. Det vil redegjøres for plikten bankinstitusjonen har til å avslutte kundeforholdet dersom kundetiltak ikke kan gjennomføres.¹³ Dette vil gjøres gjennom å presentere og redegjøre for de relevante hvitvaskingsbestemmelsene, som i hovedsak er hvvl. § 21 (1) som fastslår en plikt til å avvise kundeforholdet og § 24 (4) jf. § 24 (2) som fastslår en plikt til å avvikle kundeforholdet. Det vil også i denne delen være flere underproblemstillinger, der først vilkårene som følger av de aktuelle lovbestemmelsene vil forklares, før det vil gjøres en kontekstuell tolkning med andre bestemmelser i loven som har relevans. Det vil så drøftes om undersøkelse av «midlenes opprinnelse» har relevans i forbindelse med gjennomføring av kundetiltak jf. § 24 (2) og avvikling av kundeforhold jf. § 24 (4). Videre vil det også drøftes hvilken adgang en bankinstitusjon har til å kreve opplysninger fra kunden om «midlenes opprinnelse» ved avvikling av kundeforhold jf. § 24 (4).

Endelig vil jeg i del 5 komme med noen avsluttende bemerkninger.

1.4 Metode og rettskilder

Slik jeg ser det, foreligger det ingen særskilte metodiske spørsmål som trengs å drøftes separat i denne delen. Det trådte en ny finansavtalelov i kraft 1. januar 2023, men det materielle innholdet som er aktuelt i min avhandling er videreført i ny lov. Rettskildene som hovedsakelig er brukt er hvitvaskingsloven og finansavtaleloven, lovkommentarer fra disse lovene samt forarbeider og forskrifter tilknyttet disse, samt Finanstilsynets rundskriv om hvitvaskingsloven. I tillegg er også saker fra blant annet Finansklagenemnda brukt for å illustrere eksempler samt hvilke vurderinger som gjøres i forbindelse med vurdering av om en kunde skal avvises eller avvikles. Rettskildeværdien til Finansklagenemnda er diskutert. Resultatet Finansklagenemnda kommer frem til er ikke bindende for noen av partene, men fungerer rådgivende og veiledende for å løse konflikter mellom partene. Drøftelser og resultater fra denne nemnda vil naturlig ha en annen verdi enn for eksempel en dom fra Høyesterett. Samtidig vil en avgjørelse fra Finansklagenemnda ha relevans ettersom

¹³ Hvvl. §§ 21 (1) og 24 (4)

resultatene fra sakene er rådgivende i mange av sakene, og som oftest går ikke saken videre etter at Finansklagenemnda har gitt sine veiledninger.

Det er svært lite Høyesterettspraksis på dette området, av to primære årsaker. Det første er at bankene ofte inngår forlik istedet for å føre rettssak. Den andre årsaken er at hvitvaskingsloven er fra 2018, og dermed må lovområdet betegnes som forholdsvis nytt. Det er det siste året kommet flere interessant avgjørelser på dette området, som nevnt blant annet Dalmar mot DNB og Eirawater mot Romsdalen Sparebank som tidligere nevnt.

Forarbeidene til hvitvaskingsloven og finansavtaleloven er også sparsommelige med hva som er rettslig avklart i dag, og det er generelt relativt spesielle rettskilder knyttet til dette rettsområdet. Det er et rettsområde som har hatt stor utvikling og store endringer de siste årene, og som har et behov for en større rettslig avklaring enn hva som foreligger i dag. Finanstilsynets rundskriv «Veileder til hvitvaskingsloven» har bidratt med en del rettslige avklaringer i oppgaven.¹⁴ Rundskrivet har vist seg å ofte gi større bidrag enn forarbeidene og det har vært mye interessant informasjon å hente fra dette. Hvitvaskingsloven har gjennomført EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv, som blant annet medfører en strengere gjennomførelse av kundetiltak enn hva som fulgte av kravene tidligere.¹⁵ Hvitvaskingsloven må forstås i samsvar med dette direktivet, noe som følger av «homogenitetsprinsippet», et prinsipp som tilsier at bestemmelser som følger av EØS- avtalen skal ha samme innhold som like bestemmelser som følger av EF-traktaten.¹⁶

Oppgaven vil kartlegge hva som er gjeldende rett på dette området. Oppgaven vil hele tiden se dagens rettstilstand i lys av lovens formål, og hvilke utfordringer som oppstår i forhold til dette.

1.5 Hvitvaskingsbegrepet

¹⁴ Finanstilsynet: Rundskriv. Veileder til hvitvaskingsloven, 4/2022, 15/11/22 (R 4/2022)

¹⁵ Dir 2015/849/EU

¹⁶ Lov 27. november 1992 nr. 109 om gjennomføring i norsk rett av hoveddelen i avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS) m.v.

Hvitvasking er det norske ordet på det internasjonale uttrykket «money laundering».¹⁷ Det beskriver prosessen der man har til hensikt å skjule eller tilsløre at verdier stammer fra kriminelle forhold, for å så integrere utbyttet fra de kriminelle forholdene i den legale økonomien.¹⁸ Denne handlingen kan strafferettslig forfølges etter strl. § 337, der det oppstilles flere straffbare handlinger som regnes som hvitvasking.

Hvitvaskingslovutvalget uttaler at de legger til grunn at begrepet generelt i hvitvaskingsloven skal forstås som «all befattning med midler fra straffbar handling omfattes».¹⁹ Det fremgår videre en definisjon av begrepet hvitvasking i hvvl. § 2, der det henvises til slik det fremgår i strl. §§ 332 og 337, og er med det legaldefinert. Begrepet har en annen funksjon når det er brukt i hvitvaskingsloven enn i straffeloven, noe som er i tråd med formålet til hvitvaskingsloven. Formålet til hvitvaskingslovensom er å innhente informasjon til myndighetene om etterretning i forhold til hvitvasking, slik at den informasjonen kan brukes til blant annet etterforskning.²⁰ Formålet med hvitvaskingsloven vil redegjøres for nærmere i del 3 i oppgaven.

Det fremgår av forarbeidene at hvitvaskingsloven ikke inneholder en definisjon av hvitvasking, selv om begrepet brukes gjennomgående i loven.²¹ Det følger likevel at det skal forstås som «transaksjoner med tilknytning til utbytte fra straffbar handling».²² Det ble i et forarbeid vurdert om begrepet «hvitvasking» skulle defineres i loven, der det ble vektlagt at hensynene til «korrekt og mest mulig implementering av direktivet, konsekvent begrepsbruk i loven, kravet til presisjon jf. legalitetsprinsippet og pedagogiske hensyn» tilsa at begrepet burde defineres.²³ Finansdepartementets vurdering er at begrepet hvitvasking i loven skal gjøres med henvisning til bestemmelser i straffeloven, §§ 332 og 337 om heleri og hvitvasking. Videre legger de til grunn at det er en dekkende og presis kobling, og at

¹⁷ Jon Petter Rui, *Hvitvasking: Fenomenet, regelverket, nye strategier* 1. utg., Universitetsforlaget 2012 s. 21

¹⁸ DNB «Antihvitvasking, antikorrupsjon og internasjonale sanksjoner» fra *dnb.no*: <https://www.dnb.no/om-oss/barekraft/mal-og-ambisjoner/okonomisk-kriminalitet/anti-hvitvasking-og-bekjempelse-av-terrorfinansiering> (publikasjonsdato ikke oppgitt, lastet ned 29. januar. 2023)

¹⁹ NOU 2016:27 Ny lovgivning om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering II Andre delutredning punkt 6.5.2.2.2

²⁰ Rui, Ringen og Rørholt s. 62-63

²¹ Prop.40 L (2017-2018) punkt 3.3.1

²² Prop.40 L (2017-2018) punkt 3.3.1

²³ NOU 2016:27 punkt 2.3.4.2

rapporteringspliktige enkelt skal kunne forholde seg til denne vurderingen da «all befatning med utbytte fra kriminelle handlinger er hvitvasking».²⁴

1.6 Avgrensninger

Det er mange ulike finansinstitusjoner som er underlagt hvitvaskingsloven og finansavtaleloven som er de sentrale lovbestemmelsene i oppgaven. Oppgaven vil avgrense mot å behandle alle de ulike finanstjenesteinstitusjoner som er underlagt disse lovene, og vil kun behandle reglene i forhold til «bankinstitusjon» og hva som gjelder ved avvisning og avvikling for bankinstitusjoner.

Oppgaven vil også avgrense mot å nærmere behandle temaet om «terrorfinansiering». Dermed vil det de steder i loven og andre kilder er nevnt «hvitvasking og terrorfinansiering» begrenses til «hvitvasking» eller «blant annet hvitvasking» for et overordnet fokus på oppgavens tema.

2 Bakgrunn og kontekst

2.1 Avtalefrihet mot kontraheringsplikten

I Norge gjelder avtalefrihet, et ulovfestet obligasjonsrettslig prinsipp om at enhver har frihet til å avtale seg til det de vil, med hvem de vil.²⁵ Utgangspunktet er dermed at bankinstitusjoner har frihet til å gjøre individuelle valg om hvem de velger å inngå et kundeforhold med, og hva kundeforholdet skal gå på ut. Det fremgår i forarbeidene et viktig skille i bestemmelsen, der det presiseres at det gjennom bestemmelser ikke foreligger en plikt til å inngå en avtale om kreditt, men at det dreier seg om å inngå en avtale der det skal utføres «betalingstjenester med betalingsmidler som er stilt til disposisjon gjennom en kredittavtale».²⁶

²⁴ NOU 2016:27 punkt 2.3.4.2

²⁵ Det store norske leksikon «Avtalefrihet» fra *snl.no*: <https://snl.no/avtalefrihet> (publikasjonsdato 23.januar 2023, lastet ned 6.februar 2023)

²⁶ Prop.92 LS (2019-2020) Lov om finansavtaler (finansavtaleloven) og samtykke til godkjenning av EØS-komiteens beslutninger nr. 125/2019 og 130/2019 av 8. mai 2019 om innlemmelse i EØS-avtalen av direktiv 2014/17/EU om kredittavtaler for forbrukere i forbindelse med fast eiendom til boligformål (boliglåndirektivet) og delegert kommisjonsforordning (EU) nr. 1125/2014 s. 375

Videre må det obligasjonsrettslige prinsippet om avtalefrihet ses opp mot bankinstitusjonens kontraheringsplikt, som følger av finansavtl. § 4-1.²⁷ Det følger av finansavtl. § 4-1:

(1) «Betalingstjenesteyteren kan ikke uten «saklig grunn» avslå å yte betalingstjenester på vanlige vilkår.»

Bestemmelsen viser til den grunnleggende kontraheringsplikten, en plikt som banken har til å ta imot innskudd eller utføre betalinger for en kunde, og at dette ikke kan avvises uten «saklig grunn». For at en betalingstjenesteinstitusjon kan avvise et kundeforhold må det settes en terskel. En naturlig språklig forståelse av avvisning tilsier at bankinstitusjonen velger å ikke godta kundens forespørsel om å få delta i de tjenester banken som utgangspunkt er forpliktet til å yte etter kontraheringsplikten.²⁸

En avvisning medfører ingen endring i den eksisterende tilstand hos kunden, men rammer derimot forventningene hos kunden om å etablere et kundeforhold hos den aktuelle betalingstjenesteinstitusjonen. Avvisning etter ordlyden anses som et mindre inngripende tiltak enn å avvikle et allerede eksisterende kundeforhold. Det henger blant annet sammen med det grunnleggende prinsippet om forutberegnelighet, samt de obligasjonsrettslige kontraktsrettslige prinsippene. Det er også i tråd med de preseptoriske reglene i finansavtaleloven.

En naturlig språklig forståelse av avvikling tilsier derimot et brudd i en avtale eller kontrakt som er inngått, som følge av at vilkårene i avtalen eller kontrakten ikke blir overholdt. Det betyr at partenes forutberegnelighet ikke blir ivaretatt som følge av kontraktsbruddet. Dette er dermed i strid med det overordnede formålet med rettsreglene i Norge, som er å skape forutberegnelighet for borgerne slik at alle er klar over sin rettsstilling. Det tilsier at å avvikle et etablert kundeforhold anses å være et svært inngripende vedtak og krever en høy terskel.

En naturlig språklig forståelse av «saklig grunn» tilsier at det må være en begrunnelse som er adekvat, vel begrunnet og forholdsmessig i forhold til avgjørelsen som treffes.

Saklighetskravet må bero på en konkret vurdering i samsvar med kontradiksjonsplikten som

²⁷ Prop.92 LS (2019-2020) s. 376

²⁸ Finansavtl. § 4-1

følger av § 4-1, og at en slik avvisning av et kundeforhold er forbeholdt «særlige tilfeller».²⁹ Forarbeidene viser også til eksempler på særlige tilfeller som vil kunne regnes som saklig grunn for avvisning, som blant annet straffbare handlinger rettet mot bankinstitusjonen kunden ønsker å fortsette eller å etablere et kundeforhold i. Det presiseres også at bestemmelsen skal tolkes strengt.

I dagens samfunn har elektroniske betalingsløsninger i stor grad erstattet kontante midler, noe som fører til at det er viktig at slike betalingsløsninger er tilgjengelige for alle. Det vil tale for at det må være en høy terskel for å avvise en kunde.

2.2. Straffbar handling som saklig grunn til avvisning

En saklig begrunnelse som blir anerkjent i forarbeidene er dersom kunden «nylig» har begått en straffbar handling som er «rettet mot betalingstjenesteyter», men straffbar handling isolert sett vil ikke være tilstrekkelig for å anse som saklig begrunnet.³⁰ Dette kan illustreres med et eksempel fra en sak fra Finansklagenemnda i 2020.³¹ I saken hadde en bank avslått kundens søknad om opprettelse av kundeforhold i banken med begrunnelse i at kunden tidligere hadde begått alvorlige kriminelle handlinger, noe banken mente var en «saklig grunn» til å ikke gjennomføre kontraheringsplikten. De tidligere kriminelle handlingene dreide seg om innenlands terrortrusler.

Det ble i saken uttrykt at retten til en konto i en bank må ses i sammenheng med prinsippet om finansiell inkludering, som blant annet også Finanstilsynets rundskriv påpeker, som dreier seg om å kunne tilby grunnleggende tjenester i bank til alle som trenger det.³² Som utgangspunkt følger det også av forarbeidene til finansavtaleloven at generelt sett vil ikke tidligere kriminell bakgrunn være saklig grunn isolert sett, men at det kan være saklig grunn dersom den kriminelle handlingen er begått mot bankinstitusjonen i nyere tid, eller det gjelder andre kriminelle handlinger som på en eller annen måte skiller seg spesielt ut.³³

²⁹ Prop.92 LS (2019-2020) s. 374

³⁰ Prop.92 LS (2019-2020) s. 375

³¹ FinKN-2020-973

³² FinKN-2020-973 avsnitt 7

³³ Prop.92 LS (2019-2020) s. 375

Banken fikk i saken ikke medhold da de straffbare forhold det dreide seg om ikke gjaldt noen økonomiske midler eller finansiering. Det var dermed ikke sammenheng mellom begrunnelsen for avvisningen og de tidligere straffbare handlingene kunden hadde gjennomført. Denne saken illustrerer den høye terskelen som ligger bak det å kunne fravike sin lovbestemte kontraheringsplikt som bankinstitusjon.

3 Retten til å avvise eller avvikle et kundeforhold etter finansavtaleloven

3.1 Innledning

Denne delen vil ta for seg hvitvaskingslovens betydning i forbindelse med bankinstitusjoners rett til å avvikle kundeforhold etter finansavtaleloven. Formålet til hvitvaskingsloven er å «forebygge og avdekke hvitvasking».³⁴ Dette gjøres ved at rapporteringspliktige blir kjent med kunden gjennom kundetiltak,³⁵ utfører løpende oppfølging av kundeforholdet,³⁶ gjør nærmere undersøkelser i situasjoner som kan tyde på hvitvasking³⁷ og rapporterer disse situasjonene til Enheten for finansiell etterretning (EFE).³⁸ EFE er en avdeling i Økokrim som behandler rapportene som kommer inn angående mistenkelige transaksjoner. Det følger av både hvvl. § 26 og lovens forarbeider en lav terskel for å rapportere om mistenkelige forhold til EFE.³⁹ Den lave terskelen illustreres blant annet dersom man ser på antall rapporter som årlig sendes inn til EFE i Økokrim. Dette vil forklares nærmere i det videre.

Ulike organer i Norge i dag har ulike interesser i at kundeforhold med høy risiko skal beholdes. De norske myndighetene har stor interesse i at bankinstitusjonene beholder kundeforhold som innebærer en forhøyet risiko. Ved at bankene har slike kunder kan myndighetene gjennom den forebygging og rapportering som gjøres til EFE i Økokrim, følge med på hvordan kunden opptrer, og om det foreligger avvikende atferd hos kunden i forhold til den informasjonen kunden har opplyst om. Formålet til hvvl. er i samsvar med

³⁴ Hvvl. § 1

³⁵ Hvvl. §§ 9-20

³⁶ Hvvl. § 24

³⁷ Hvvl. § 25

³⁸ Hvvl. § 26

³⁹ Prop.40 L (2017-2018) pkt. 6.5.2

myndighetenes ønske. Formålet om å «forebygge og avdekke hvitvasking» kan lettere oppfylles ved at bankene beholder kunder med høy risiko, slik at myndighetene kan fortsette arbeidet med forebygging og rapportering. Dette vil jeg komme nærmere tilbake til.

Imidlertid tilsier hensyn til banken at kunder som innebærer en høy risiko skal begrenses. Det er begrunnet med at det i forhold til slike kunder blant annet må legges inn ekstra ressurser og kostnader til å følge opp kunden, i tillegg til at det er tidkrevende. Denne ressursbruken på kunder med forhøyet risiko vil banken tape økonomisk på. I tillegg viser ordet «høy risiko» til at det er en høyere risiko forbundet med å ha slike kundeforhold for banken, og at det i slike tilfeller er en høyere risiko for at kundenes midler kan ha opphav fra blant annet kriminelle handlinger.

Dermed settes formålet til hvitvaskingsloven, sammen med myndighetenes ønsker, opp mot hensynet til bankinstitusjonen, som i stor grad ønsker å kvitte seg med kunder med forhøyet risiko. Det som skal vurderes i del 3 er hvor langt hvitvaskingsloven strekker seg for at bankinstitusjonen skal beholde de kundeforhold der det enten er kunder med forhøyet risiko høy, der banken har mistanke om at kunden har utført hvitvasking, der det krever mye ressurser av bankinstitusjonen å sjekke kunden i forkant, og når finansavtaleloven gir banken rett til å avslutte slike kundeforhold.

Det følger av systemorienterte vurderinger at det vil være minst samme terskel for å kunne avvise kunder etter finansavtl. § 4-1 som det vil være for oppsigelse av et kundeforhold etter finansavtl. § 4-43. Oppsigelse av et kundeforhold vil måtte sies å være et mer inngripende vedtak ettersom det er tale om en form for kontraktsbrudd, nevnt i punkt 2. Det vil i det videre fokuseres på rett til oppsigelse av kundeforholdet av bankinstitusjoner, ettersom det i de tilfeller det foreligger saklig grunn til oppsigelse, også vil foreligge saklig grunn til avvisning.

3.2 Høy risiko for hvitvasking – kan det gi saklig grunn for oppsigelse av kundeforholdet?

3.2.1 Innledning

Spørsmålet er om det at det foreligger en høy risiko for hvitvasking er en saklig grunn til oppsigelse av kunden etter finansavtl. § 4-43. Dette må ses i lys av hvitvaskingslovens formål

samt hvitvaskingslovens forpliktelser til andre organer som EFE i Økokrim.⁴⁰

Hvitvaskingsloven har til formål å «forebygge og avdekke hvitvasking».⁴¹ Dette gjøres som nevnt gjennom kundetiltak jf. §§ 9-20, en løpende oppfølging i kundeforholdet jf. § 24, nærmere undersøkelser jf. § 25 og rapportere til Økokrim dersom det foreligger grunn til mistanke om hvitvasking jf. § 26. På den måten kan EFE ved Økokrim få informasjon angående mistenkelige forhold og undersøke dette nærmere, tilegne seg etterretningsinformasjon og iverksette tiltak. Hensikten med de overnevnte bestemmelsene som følger av hvitvaskingsloven skal styrke EFE i Økokrim sitt arbeid ved gjennomgåelse av de innsendte rapportene, i forbindelse med forebygging og bekjemping av hvitvasking. Dette arbeidet følger direkte av blant annet EUs hvitvaskingsdirektiv.⁴² Ved at Økokrim får rapporter om hvitvaskingsmistanker, kan de analysere informasjonen de mottar og videreformidle det til aktuelle aktører som politi, kontrollmyndigheter og internasjonale samarbeidene tjenester.⁴³

Et eksempel på et tilfelle som kan klassifiseres med høy risiko for hvitvasking er blant annet dersom kunden har flere transaksjoner med land som kategoriseres som høyrisiko-land, og for eksempel driver næringsvirksomhet innenfor en bransje som er høy risiko, som kjøp og salg av fisk. Videre kan det også være høy risiko dersom kunden etablerer seg i et nytt marked der det er høy risiko for hvitvasking.

3.2.2 Hva skjer med formålet til hvitvaskingsloven dersom bankinstitusjoner sier opp høyrisikokunder?

En naturlig konsekvens og følge som skjer når hvitvaskingslovens formål oppfylles, er at det vil begrense adgangen til å si opp kunder etter finansavtalel. § 4-43, fordi det følger at desto flere kundeavvisninger bankinstitusjonen gjør, desto mindre vil lovens formål kunne oppfylles. Det at en slik oppsigelse er i strid med lovens formål forklares gjennom blant annet tidligere hvitvaskingsloven av 2009 § 10 (1) 2. punktum, der det fremgikk at dersom

⁴⁰ Hvv. § 1

⁴¹ Hvv. § 1

⁴² Økokrim «Enheten for finansiell etterretning (EFE)» fra *Okokrim.no*: <https://www.okokrim.no/enheten-for-finansiell-etterretning-efe.549302.no.html> (publikasjonsdato ikke oppgitt, lastet ned 26.april 2023)

⁴³ Økokrim «Mer om FIU» fra *Okokrim.no*: <https://www.okokrim.no/mer-om-efe.562406.no.html> (publikasjonsdato ikke oppgitt, lastet ned 26.april 2023)

fortsettelse av et etablert kundeforhold medførte en «risiko» for transaksjoner som var tilknyttet kriminelle handlinger, skulle det «avvikles». Dette var en lovbestemmelse Norge hadde, som skilte seg markant fra reglene fra Det tredje hvitvaskingsdirektiv og FATFs anbefalinger. Ettersom oppsigelse på dette grunnlaget ikke var i tråd med direktivet og anbefalingene fra FATF ble det bestemt at dette skulle endres i den nye hvitvaskingsloven, slik at også Norges lover var forenelige med direktivet.⁴⁴ Det ble i forarbeidene til den nye hvitvaskingsloven da presisert at:

«Rapporteringspliktige har ikke adgang til på generelt grunnlag å avvise kunder som innebærer høyere risiko for hvitvasking eller terrorfinansiering. Rapporteringspliktige har i stedet plikt til å gjennomføre forsterkede kundetiltak, jf. lovforslaget § 17. Høyrisikokunder kan ikke uten videre avvises.»⁴⁵

Dermed ble det lagt til grunn i forarbeidene til den nye hvitvaskingsloven at som utgangspunkt skal kunder som innebærer høy risiko ikke avvises. Dette viser imidlertid til avvisning, som tidligere nevnt har en lavere terskel for å gjennomføres enn avvikling.

3.2.3 Hva gjøres dersom kunden innebærer høy risiko

Det følger av Finanstilsynets nyeste rundskriv hvordan kunder som innebærer høy risiko skal håndteres:

«Kunder som innebærer høyere risiko, må håndteres basert på konkrete risikofaktorer. Finansforetak som er underlagt krav til kontraheringsplikt og finansiell inkludering, må påse at det ikke utvikles en diskriminerende praksis basert på flyktningstatus e.l. Kunden må vurderes ut fra den konkrete risikoen for hvitvasking og terrorfinansiering som kunden representerer.»⁴⁶

Denne uttalelsen viser til at kunder med forhøyet risiko skal håndteres i takt med aktuelle risikofaktorer, og følges opp gjennom forsterkede kundetiltak. En slik tolkning av rundskrivet

⁴⁴ NOU 2016:27 punkt 5.9.4.5

⁴⁵ Prop.40 L (2017-2018) punkt 5.7.6

⁴⁶ R 4/2022 s.s. 32

vil også samsvare med formålet til hvitvaskingsloven, hvitvaskingsdirektivets retningslinjer og forarbeidene til hvitvaskingsloven der det er uttalt at en høy risiko ikke er saklig grunn for oppsigelse.⁴⁷

Det uttales i hvitvaskingslovens forarbeider at ved tilfeller der en kunde innebærer høy risiko, skal den rapporteringspliktige «identifisere og håndtere risikoen».⁴⁸ Det taler mot at det foreligger saklig grunn for å si opp slike kundeforhold dersom det er høy risiko for hvitvasking. Det uttales i disse forarbeidene at høy risiko- kunder ikke kan avvises på det grunnlaget alene, men at det skal utføres forsterkede kundetiltak på slike kunder.

Dette støttes også av andre forarbeider til hvitvaskingsloven, der det uttales at forsterkede tiltak skal iverksettes dersom det foreligger forhold som tilsier en høyere risiko for hvitvasking.⁴⁹ Finansdepartementet gir nærmere regler for når de forsterkede kundetiltakene skal brukes og hva disse tiltakene skal innebære.

Det påpekes imidlertid i det nyeste rundskrivet at det kan være tilfeller der «risikoen anses å være så høy at den er uhåndterlig, slik at kundeforholdet må avvikles».⁵⁰ Det kan tolkes som at kundeforholdet kan avvikles om risikoen for hvitvasking er «uhåndterlig», altså ikke mulig å kontrollere. Dette vil imidlertid stride mot de nevnte rettskildene ovenfor. Ordlyden av «må» må forstås som en henvisning til *plikten* rapporteringspliktige har til avvikling som følger av hvitvaskingsloven § 24 (4). Det skal dermed ikke forstås som en henvisning til at rapporteringspliktige har en *rett* til å si opp kundeforholdet etter finansavtl. § 4-43, dersom risikoen anses så høy at den er uhåndterlig. Samlet sett er det dermed som utgangspunkt ikke adgang til oppsigelse av kundeforhold som følge av høy risiko for hvitvasking, sett de overnevnte rettskildene i sammenheng. Det følger at slik begrensning av nødvendige banktjenester skal være proporsjonale og vel begrunnet.

Det som skal skje dersom det innebærer en høy risiko med en kunde, er at det stilles krav til skjerpede kundetiltak. Dersom disse skjerpede kundetiltakene ikke kan gjennomføres i tråd med hvitvaskingsloven § 21 (1), vil plikten til avvikling av kundeforholdet jf. § 24 (4) inntre.

⁴⁷ Prop. 40 L (2017-2018) punkt 5.7.6.

⁴⁸ Prop. 40 L (2017-2018) punkt 5.6.6

⁴⁹ NOU 2016:27 kap. 14 til § 11

⁵⁰ R 4/2022 s. 74

Når kundetiltak ikke kan gjennomføres har den rapporteringspliktige en plikt til å avvikle kundeforholdet etter hvvl. § 24 (4), og det er da ikke snakk om en rett til å si opp kundeforholdet grunnet høy risiko for hvitvasking.

3.2.4 De-risking

En ytterligere problemstilling, i forlengelsen av om kunder som innebærer høy risiko gir saklig grunn til oppsigelse, er vurderingen av om «de-risking» skal aksepteres. «De-risking» dreier seg om at «kunder som ikke er helt ordinære, utestenges fra de tjenestene rapporteringspliktige tilbyr».⁵¹ De-risking ble blant annet nevnt i saken DNB mot Dalmar tidligere nevnt, der det ble presisert at avviklingen av Dalmar som følge av at det ikke var gitt tilstrekkelige opplysninger om midlenes opprinnelse, ikke var en de-riskingshandling.

De-risking er en handling som blant annet FATF uttrykket en bekymring for. FATF er en organisasjon som globalt arbeider med blant annet forebygging og avdekking av hvitvasking, og retningslinjene fra organisasjon er i dag implementert i over 200 land over hele verden, inkludert Norge.⁵² FATF mener at “The FATF Standards do not envisage de-risking, or cutting-off entire classes of customers, but call for the application of a risk-based approach”.⁵³ Dette viser at FATF ikke har en visjon om at de-risking er hensiktsmessig, og mener det skal gjøres en risikovurdering i hvert kundeforhold heller enn å kutte store kundegrupper basert på at høy-risikoklassifiseringer.

The European Banking Authority (EBA) er en selvstendig myndighet i Europa som sikrer en effektiv og konsistent tilsynsregulering i den europeiske banksektoren.⁵⁴ EBA definerer de-risking som “Where an institution takes a decision to refuse to enter into, or to terminate,

⁵¹ Prop. 40 L (2017-2018) punkt 5.7.6

⁵² FATF «Who are we» fra *fatf-gafi.org*: <https://www.fatf-gafi.org/en/the-fatf/who-we-are.html> (publikasjonsdato ikke oppgitt, lastet ned 28.april 2023)

⁵³ FATF «Jurisdictions under Increased Monitoring» fra *fatf-gafi.org*: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/High-risk-and-other-monitored-jurisdictions/Increased-monitoring-february-2023.html> (publikasjonsdato ikke oppgitt, lastet ned 28.april 2023)

⁵⁴ EBA «At a glance» fra *fatf-gafi.org*: <https://www.eba.europa.eu/about-us/eba-at-a-glance> (publikasjonsdato ikke oppgitt, lastet ned 28.april 2023)

business relationships with individual customers or categories of customers associated with higher ML/TF risk, or to refuse to carry out higher ML/TF risk transactions”.⁵⁵

EBA utarbeider retningslinjer på Finanstilsynets område, og formålet med disse retningslinjene er følgelig at europeiske land har en samordnet praktisering av retningslinjene.⁵⁶ Finanstilsynet bekrefter overfor EBA at retningslinjene som utformes kommer til å etterleves.⁵⁷ EBA har utformet noen retningslinjer angående forebygging og håndtering av hvitvasking, som kalles EBA Guidelines on ML/TF. Der uttales det at de-risking av hele kundegrupper uten å kontrollere hver kunde individuelt, kan være et tegn på ineffektiv hvitvaskings-risikoklassifisering.⁵⁸ Det følger også av de nyeste retningslinjene i EBA Guidelines at de rapporteringspliktige «should carefully balance the need for financial inclusion with the need to mitigate ML/TF risk».⁵⁹ Dette viser til at hensynet til finansiell inkludering må ses opp mot hensynet bak de-risking. Det er videre presisert gjennom eksempler på situasjoner som kan fremme behovet for de-risking:

«As part of this, firms should put in place appropriate and risk-sensitive policies and procedures to ensure that their approach to applying CDD measures does not result in unduly denying legitimate customers access to financial services. Where a customer has legitimate and credible reasons for being unable to provide traditional forms of identity documentation, firms should consider mitigating ML/TF risk in other ways, including by

a) Adjusting the level and intensity of monitoring in a way that is commensurate to the ML/TF risk associated with the customer, including the risk that a customer who may have provided a weaker form of identity documentation may not be who they claim to be; and

⁵⁵ EBA: Final Report. Guidelines on customer due diligence and the factors credit and financial institutions should consider when assessing the money laundering and terrorist financing risk associated with individual business relationships and occasional transactions (‘The ML/TF Risk Factors Guidelines’) under Articles 17 and 18(4) of Directive (EU) 2015/849 (2021) (EBA/GL/2021/02) s. 1

⁵⁶ Finanstilsynet “EBA-retningslinjer» fra *finansstilsynet.no*: <https://www.finanstilsynet.no/regelverk/eba-retningslinjer/eba-retningslinjer/> (publisert 14.mars 2017, lastet ned 29. april 2023)

⁵⁷ Finanstilsynet “EBA-retningslinjer» fra *finansstilsynet.no*: <https://www.finanstilsynet.no/regelverk/eba-retningslinjer/eba-retningslinjer/> (publisert 14.mars 2017, lastet ned 29. april 2023)

⁵⁸ EBA/GL/2021/02 s. 1

⁵⁹ EBA/GL/2021/02 s. 12

b) Offering only basic financial products and services, which restrict the ability of users to abuse these products and services for financial crime purposes. Such basic products and services may also make it easier for firms to identify unusual transactions or patterns of transactions, including the unintended use of the product; but it is important that any limits be proportionate and do not unreasonably or unnecessarily limit customers' access to financial products and services». ⁶⁰

Dette viser at EBA ikke ser det som en rett til å si opp kundeforholdet dersom en kunde ikke kan gjennomføre nødvendige kundetiltak, men at videre muligheter for å gjennomføre nødvendige kundetiltak kan iverksettes, som å skjerpe den løpende oppfølgingen i kundeforholdet, eller begrense enkelte tjenester i kundeforholdet. Dette må følge en naturlig forholdsmessighetsvurdering av de nevnte hensyn til finansiell inkludering mot hensynene bak de-risking.

3.3 I hvilken grad begrenser hvitvaskingsloven rapporteringspliktiges rett til å si opp kundeforhold dersom banken har mistanke om at kunden har utført hvitvasking.

3.3.1 Innledning

Det følger av finansavtl. § 4-43 at betalingstjenesteyter kan «si opp» en kontoavtale eller sperre tilgang til aktuelle tjenester dersom det foreligger saklig grunn. Spørsmålet som må drøftes er om bankinstitusjonen, dersom det foreligger mistanke om hvitvasking, har en saklig grunn til oppsigelse av kundeforholdet jf. finansavtl. § 4-43. En naturlig språklig forståelse av mistanke om hvitvasking tilsier et konkret holdepunkt for at det foregår eller har foregått hvitvasking.

3.3.2 Hva dersom det foreligger mistanke om hvitvasking

Det følger av Finanstilsynets siste rundskriv at dersom «formålet med kundeforholdet fremstår som illegitimt», og «den rapporteringspliktige ikke kan håndtere den økte risikoen for at vedkommende misbrukes til hvitvasking» vil kundeforholdet «kunne» avvises. ⁶¹

⁶⁰ EBA/GL/2021/02 s. 40

⁶¹ R/4 2022 s. 72

En naturlig språklig forståelse av dette indikerer at mistanke til en viss grad er tilstrekkelig grunn for å kunne avvise et kundeforhold. Det uttales videre i samme rundskriv: «I tilfeller der mistanken ikke er knyttet til en enkeltstående indikator, men der karakteren av kundeforholdet og mengden og typen dokumentasjon og opplysninger fra kunden gjør det svært vanskelig eller umulig å vurdere om kunden opptrer legitimt, vil det kunne være grunnlag for avvisning av kunden etter en konkret vurdering.»⁶² Disse uttalelsene kan isolert sett tyde på at det kan være grunnlag for oppsigelse av kunden dersom det etter en konkret vurdering er vanskelig å konkludere med at kunden opptrer i tråd med loven. Dette viser også til at det ikke er tale om mistanke angående en spesifikk transaksjon, men selve karakteren og formålet med kundeforholdet.

Disse uttalelsene viser imidlertid til avvisning etter finansavtl. 4-1, jf. ordet «avvises». Det må anses å være en lavere terskel for å avvise etablering av et nytt kundeforhold, enn å skulle si opp et etablert kundeforhold etter finansavtl. § 4-43, som er et mer inngripende vedtak, som også tidligere i oppgaven er poengtert.

Mistanke om hvitvasking ikke skal medføre oppsigelse av kundeforholdet, men at det skal følges opp nærmere gjennom undersøkelser.⁶³ Det er også presisert av EFE, der det uttales at om det avdekkes mistenkelige kundeforhold som «kan indikere at midlene har tilknytning til hvitvasking», så «skal det foretas nærmere undersøkelser». Dersom undersøkelsene fremmer forhold som opprettholder eller styrker hvitvaskingsmistanken, skal informasjonen om forholdet rapporteres til EFE for nærmere undersøkelser, jf. hvvl. § 26. Dermed begrenser både loven og EFEs retningslinjer, for rapporteringspliktiges rett til oppsigelse av kundeforhold ved mistenkelige forhold.

Anledningen til å si opp kundeforhold med begrunnelse i hvitvaskingsmistanker må også ses opp mot hvilke følger dette medfører. Det ble i 2021 innsendt 16513 rapporteringer om mistenkelige forhold til EFE, en økning på 30 % fra 2020.⁶⁴ Av disse rapportene kom 67 % fra bankinstitusjoner.⁶⁵ Ettersom det er rapporter av en slik mengde samt at man ser økninger år

⁶² R/4 2022 s. 72

⁶³ Hvvl. § 25

⁶⁴ Økokrim, Enheten for finansiell etterretning: Årsrapport 2021 Økokrim s. 3 og 12.

⁶⁵ Økokrim, Enheten for finansiell etterretning: Årsrapport 2021 Økokrim s. 13

til år, indikerer disse tallene en lav terskel for å rapportere om mistenkelige forhold.⁶⁶ Det fremgår også av ordet «mistanke», der forarbeidene viser til at det ikke krever sannsynlighetsovervekt for mistanke.⁶⁷ Dersom alle kundeforhold automatisk kunne blitt sagt opp som følge av hvitvaskingsmistanker, ville det vært et svært høyt antall oppsigelser. Det ville krevd mye ressurser og tidsbruk fra banken å gjennomføre dette.

Oppsigelse er også et svært inngripende vedtak mot en kunde, som i utgangspunktet strider mot finansavtl. § 4-1. Et slikt inngrep kan anses som en hevelse av en inngått kontrakt, noe som blant annet i kjøpsloven vil ha som vilkår at kontraktsbruddet er «vesentlig».⁶⁸ Dermed er det tungtveiende grunner for at det ikke kan være slik at et tilfelle der det foreligger en mistanke automatisk gir rett til å si opp kundeforholdet.

3.3.3 Selvinkriminering

I forlengelsen av om hva som skjer dersom bankinstitusjonen har mistanke om det er skjedd hvitvasking, kan det nevnes at det kan oppstå tilfeller der den rapporteringspliktige gjennomfører en transaksjon der vedkommende i etterkant forstår at gjennomføringen av transaksjonen ble et ledd i en hvitvaskingshandling, og at vedkommende dermed som utgangspunkt har medvirket til hvitvasking. Dette kan imidlertid ikke føre til straff. Som utgangspunkt er riktignok skyldvilkåret oppfylt. Imidlertid er rapportering av mistenkelige forhold etter hvvl. § 26 en straffrihetsgrunn i den relasjon at det utføres en transaksjon der det er mistanke om hvitvasking. Det betyr at forholdet er unntatt straffeansvar. Hensynet bak er at formålet til hvitvaskingsloven skal oppfylles, noe det ikke ville blitt om det hadde ført til straff i slike situasjoner. EFE i Økokrim ville da ikke mottatt noen rapporter om avvikende atferd og transaksjoner, i fare for at den rapporteringspliktige da foretok en selvinkriminering. I slike tilfeller fremgår det av § 27 (2) at Økokrim skal «varsles umiddelbart etter at transaksjonen er gjennomført».

3.4 Foreligger det saklig grunn for oppsigelse av kundeforholdet dersom det krever mye ressurser fra banken å sjekke kunden.

⁶⁶ Rui, Ringen og Rørholt s. 316

⁶⁷ NOU 2016: 27 punkt 6.5.3.1

⁶⁸ Kjøpsloven § 25

Det følger av forarbeidene til hvitvaskingsloven at det ikke er grunnlag for å avvise en kunde dersom det vil være «byrdefullt» eller «kostnadskrevende» for banken å utføre de nødvendige kundetiltakene.⁶⁹ Dette viser at det ikke er grunnlag for å avvise etablering av et kundeforhold dersom det krever mye ressurser fra banken.

Avvisning av forespørsel om kundeetablering må ses i sammenheng med oppsigelse av allerede etablert kundeforhold. Der det er tale om oppsigelse av et etablert kundeforhold, er terskelen for inngrep overfor kunden som nevnt høyere. Dersom det ikke er grunnlag for å avvise en kunde om det er «byrdefullt» eller «kostnadskrevende», er det som hovedregel heller ikke grunnlag for å si opp et etablert kundeforhold dersom det er «byrdefullt» eller «kostnadskrevende».

At saklig grunn ikke foreligger ved slike omstendigheter fremgår også klart av Finanstilsynets siste rundskriv, der det presiseres at

«Den rapporteringspliktige må håndtere gjennomføringen av kundetiltak, selv der disse er mer kostnadskrevende eller byrdefulle enn tjenesteyterens ordinære prosedyrer for å inngå kundeforhold. Det at et kundeforhold vil være særlig ressurs- og kostnadskrevende å etablere og løpende følge opp i tråd med hvitvaskingsverket, vil ikke i seg selv være saklig grunn for å avvise kundeforholdet eller avslå betalingstjenesten.»⁷⁰

Oppsigelse av et kundeforhold som følge av at det krever mye ressurser av banken å sjekke kunden er heller ikke i tråd med formålet til hvitvaskingsloven, som er å «forebygge og avdekke transaksjoner med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger».⁷¹ Dersom krevende ressursbruk hos banken om å sjekke kunden kan føre til oppsigelse vil det ikke bidra til å forebygge og avdekke transaksjoner som kan ha en tilknytning til straffbart utbytte, fordi man allerede har sagt opp kunden.

Samlet sett vil det dermed ikke være noe som taler tungtveiende for at det å bruke mye ressurser fra banken å sjekke kunden i forkant, er en saklig grunn for å avvise kunde.

⁶⁹ Prop 40 L (2017-2018) kap. 13 (s. 177)

⁷⁰ Rui, Ringen og Rørholt s. 31

⁷¹ Hvvl. § 1.

3.5 Hvilke saksbehandlingsregler gjelder når man sier opp et kundeforhold etter finansavtaleloven.

Dersom det er avgjort at det skal gjennomføres oppsigelse av et kundeforhold, er det viktig at banken gjennomfører en saksbehandling som er forsvarlig. En forsvarlig saksbehandling er avgjørende for begge parter i en slik oppsigelse. Bankinstitusjoner bør ha etablerte rutiner for en oversiktlig og forsvarlig saksbehandlingsgang, og bør også dokumentere begrunnelsen skriftlig slik at det foreligger bevis i saken.

Det følger av finansavtl. § 4-43 (2) at ved oppsigelse av kundeforholdet skal kunden varsles samt også få en begrunnelse for oppsigelsen. Dette følger kontraktsrettslige prinsipper om blant annet lojalitet mellom partene og forutberegnelighet. Det følger videre av forarbeidene at det kan foreligge unntak fra dette.⁷² Det vil være tilfeller der bankinstitusjonen ikke kan oppgi begrunnelse for oppsigelsen, fordi bankinstitusjonen er forpliktet av et annet regelverk og dermed ikke har anledning til å oppgi opplysninger om hva den ulovlige bruken av kontoen dreier seg om. I slike tilfeller har Finansdepartementet lagt til grunn at det er tilstrekkelig å opplyse om hvilke tjenester kunden er sagt opp fra.⁷³

Utenom dette unntaket, har dermed kunden krav på varsel og begrunnelse for oppsigelsen. Et generelt vilkår ved oppsigelse er blant annet forholdsmessighet mellom oppsigelsen som gjøres, og begrunnelsen for hvorfor oppsigelse er nødvendig. Det kan sammenlignes med heving i kontraktsretten, som har et vilkår om at kontraktsbruddet som er skjedd, må være vesentlig. Kunden skal involveres i oppsigelsesprosessen, og det er hensiktsmessig for alle parter at begrunnelsen dokumenteres skriftlig, slik at banken viser klarhet og tydelighet overfor kunden om hva de mangler fra kunden for at kontraktsforholdet kan bestå.

4 Plikten

4.1 Innledning

Det fremgår av hvitvaskingsloven § 21 (1) en plikt til å ikke etablere kundeforhold eller utføre transaksjonen dersom «kundetiltak, herunder forsterkede kundetiltak, ikke kan

⁷² Prop.92 LS (2019-2020) kap. 39.4 Til § 4-43

⁷³ Prop.92 LS (2019-2020) kap. 39.4 Til § 4-43

gjennomføres». Videre reguleres plikten til avvikling av et etablert kundeforhold i hvvl. § 24 (4) jf. (2). Gjennomføring av kundetiltak er et absolutt krav som er felles for både §§ 21 (1) og 24 (4). Det følger av systemorienterte vurderinger at det følgelig er en høyere terskel for å avvikle et allerede etablert kundeforhold (§ 24 (4)), enn å avvise en forespørsel om etablering av kundeforhold (§ 21 (1)). Det henger også naturlig sammen med de obligasjonsrettslige prinsippene om at det er en høyere terskel for å heve en etablert avtale enn å avvise etablering av en avtale. Det vil dermed være slik at i de tilfeller der den rapporteringspliktige har en plikt til å avvikle et etablert kundeforhold, ville den rapporteringspliktige også hatt en plikt til å ikke etablere kundeforholdet. Det vil i oppgaven fokuseres mest på plikten til avvikling av etablert kundeforhold jf. § 24 (4). Å gjennomføre forsterkede kundetiltak i forbindelse med risikokunder er et av de viktigste tiltakene man kan gjennomføre i arbeidet med å forebygge og forhindre at hvitvasking gjennomføres.⁷⁴

I del 4 av oppgaven vil det i punkt 4.2 presenteres det alminnelig kravet «kundetiltak som ledd i løpende oppfølging ikke kan gjennomføres», punkt 4.3 vil ta for seg om undersøkelse av «midlenes opprinnelse» har relevans i forbindelse med gjennomføring av kundetiltak jf. § 24 (2) og avvikling av kundeforhold jf. § 24 (4), og punkt 4.4 vil ta for seg hvilken adgang en bankinstitusjon har til å kreve opplysninger fra kunden om «midlenes opprinnelse» ved avvikling av kundeforholdet» jf. § 24 (4).

4.2 Kravet «kundetiltak som ledd i løpende oppfølging ikke kan gjennomføres» jf. § 24 (4) jf. § (2)

4.2.1 Ordlyden

Det følger av hvvl. § 24 (2) at rapporteringspliktige jevnlig skal «gjennomføre kundetiltak som ledd i løpende oppfølging». Dersom vilkåret ikke oppfylles, skal kundeforholdet avvikles jf. § 24 (4).

Det følger av hvitvaskingsloven § 24 (4) første punktum:

⁷⁴ E24 “DNB fulgte ikke opp 400 risikokunder: - Skjedde en glipp» fra E24.no: <https://e24.no/boers-og-finans/i/X8kwBr/dnb-fulgte-ikke-opp-400-risikokunder-skjedde-en-glipp> (publisert 21.mai 2021, lastet ned 26.april 2023)

«Dersom kundetiltak som ledd i løpende oppfølging ikke kan gjennomføres, skal rapporteringspliktige avvikle kundeforholdet»

Med «kundetiltak» henvises det til tiltakene som hvitvaskingsloven oppstiller fra §§ 9 til 20. Det er en plikt for rapporteringspliktige å gjennomføre kundetiltak i alle kundeforhold. Det fremgår at de «kundetiltak» som presenteres i § 24 (4) er de samme som gjør seg gjeldende etter § 21.⁷⁵ Dersom kundetiltakene ikke kan gjennomføres, «skal» de rapporteringspliktige «avvikle kundeforholdet» jf. § 24 (4). Ordlyden av «skal» viser til et absolutt krav. Det viser til at dersom den rapporteringspliktige ikke kan gjennomføre kundetiltak, skal den rapporteringspliktige avvikle kundeforholdet.

En naturlig språklig forståelse av «ledd i løpende oppfølging» tilsier at det dreier seg om at den rapporteringspliktige har mottatt oppdatert informasjon fra kunden gjennom kundetiltak, og kan i det videre iverksette andre kundetiltak dersom informasjonen fra kunden forandrer seg underveis i kundeforholdet. Slik har den rapporteringspliktige gjennom periodiske oppfølginger oversikt over kundens atferd. Forarbeidene presiserer at «kundetiltak» skal behandles separat fra «løpende oppfølging» i norsk lov.⁷⁶

En naturlig språklig forståelse av at kundetiltak som ledd i løpende oppfølging «ikke kan gjennomføres» tilsier at det er faktisk og fysisk umulig for den rapporteringspliktige å gjennomføre kundetiltak. Det settes med dette en høy terskel for at dette vilkåret kan anses oppfylt. Det er ikke tilstrekkelig at det for eksempel krever svært mye ressurser som tidsbruk og kostnader å gjennomføre kundetiltakene. Det er *kun* i de tilfeller der kundetiltak som ledd i løpende oppfølging ikke kan gjennomføres, at kundeforholdet skal avvikles.

4.2.2 Kontekstuell tolkning

Ordlyden av kundetiltak må ses i sammenheng med andre bestemmelser som følger av hvitvaskingsloven. Det fremgår av § 9 (1) at kundetiltakene som oppstilles fra §§ 10- 20 skal gjennomføres i forhold til en risikovurdering. Risikovurderingen skal ta i betraktning blant annet opplysningene kunden har oppgitt angående kundeforholdets formål, kundens samlede

⁷⁵ Rui, Ringen og Rørholt s. 296

⁷⁶ Prop.40 L (2017-2018) kap. 5.1

midler og tjenester som skal inngå i kundeforholdet, størrelse på transaksjonene samt regelmessighet og varighet på kundeforholdet.⁷⁷ Det må også tas hensyn til enkeltstående høyrisikofaktorer, eller om kombinasjoner av enkeltstående faktorer samlet kan utgjøre en høyrisiko.⁷⁸

Gjennom enkelte bestemmelser i hvitvaskingsloven fremgår det klart hvilke opplysninger som skal innhentes. Et eksempel er blant annet § 13 (1), der det fremgår at de opplysninger som skal innhentes er «foretaksnavn, organisasjonsform, organisasjonsnummer, adresse, navnet på daglig leder og styremedlemmer, eller personer tilsvarende stilling». Det er da opplistet klart hvilke opplysninger som skal innhentes, og det åpner dermed ikke for en risikovurdering av kundetiltakene. Kundetiltak lar seg ikke gjennomføre dersom en av disse opplysningene ikke oppgis, og den rapporteringspliktige har således plikt til å avvike kundeforholdet jf. hvvl. § 24 (4) jf. § 24 (2).

Det vil imidlertid være noen bestemmelser i hvitvaskingsloven som åpner for en risikovurdering av kundetiltak. Det fremgår blant annet i bestemmelsene i §§ 12 (5) og 13 (5). Disse to bestemmelsene er identiske, og der fremgår det at det skal gjøres en risikovurdering av kunden ved at den rapporteringspliktige skal «innhente og vurdere nødvendige opplysninger om kundeforholdets formål og tilsiktede art». I slike tilfeller blir det mer utfordrende å avgjøre om kundetiltak «ikke kan gjennomføres» jf. hvvl. § 24 (4). Det vil også måtte gjøres grundigere kundetiltak dersom det er en kunde med høy risikoklassifisering, enn hva det må om det er en lavere risikokunde.

En slik risikobasert tilnærming fremgår også i forarbeidene: «Departementet understreker at rapporteringspliktige må ha en risikobasert tilnærming til gjennomføring av forpliktelsene, jf. hvitvaskingsloven § 9. Der rapporteringspliktiges risikovurdering av kunden eller kundeforholdet tilsier at det er høyere risiko enn ellers, vil det være grunn til å være mer aktiv overfor kunden enn ellers. Departementet viser for øvrig til følgende eksempler fra NOU 2016: 27 punkt 5.2.4.9, men understreker at det ikke er krav om å innhente alle disse opplysningene i normalsituasjoner: «[H]ensikten eller bakgrunnen for kundeforholdet [...], midlernes opprinnelse, hvem kunden skal handle med og forventet transaksjonsmønster,

⁷⁷ R 4/2022 s. 32

⁷⁸ R/4 2022 s. 16

herunder typer transaksjoner, transaksjonshyppighet og -størrelse.»».⁷⁹ Hvor grundig kundeforholdet skal undersøkes, må vurderes konkret i hvert enkelt tilfelle i de tilfeller der kundetiltakene er risikobasert. Det er dermed vanskelig å i slike tilfeller konkret presentere hva som kreves for at kundetiltak er gjennomført.

4.2.3 Formål med kundetiltak

Formålet med kundetiltak henger sammen med at banken skal kjenne kundene sine. Denne kunnskapen om kunden har igjen to formål, som følgelig er å kunne plassere kunden i en risikoklasse, og at opplysningene om kunden kan brukes gjennom den løpende oppfølgingen av kunden i kundeforholdet jf. § 24 (2).⁸⁰ På den måten kan den rapporteringspliktige få kunnskap om kundens atferdsmønster og kunne følge med på kunden, noe som også følger av plikten til løpende oppfølging etter hvvl. § 24 (2). Forholdet mellom kundetiltak og den løpende oppfølgingen i kundeforholdet er tilknyttet hverandre. Den rapporteringspliktige skal kjenne kunden, av hensyn til «Know Your Customer»- prinsippet (KYC- prinsippet), som dreier seg om at banken skal ha tilstrekkelig kjennskap til kundens formål med kundeforholdet og hva banken skal brukes til. Ved hjelp av disse opplysningene kan det iverksettes tilpassede kundetiltak hos kunden.⁸¹

Kunden blir klassifisert etter risiko, og da klassifisert med den kunnskapen som er kommet frem etter gjennomførte kundetiltak jf. hvvl. § 9 (2). Dersom det under risikoklassifiseringen oppdages at det ikke foreligger tilstrekkelige opplysninger til å gjennomføre en risikovurdering, er ikke formålet om å kjenne kunden tilstrekkelig oppnådd, og det er da nærliggende at kundetiltak ikke kan gjennomføres. Imidlertid, sett i lys av at det foreligger en svært høy terskel for å konkludere med at kundetiltak ikke kan gjennomføres, vil det ikke være tilstrekkelig at den rapporteringspliktige for eksempel ikke har klarhet i enkelte deler av midlene som skal inngå i kundeforholdet. På samme måte vil det heller ikke foreligge en plikt til avvikling av kundeforholdet etter § 24 (4) dersom det gjennom kundetiltak oppdages at det foreligger en høy risiko for hvitvasking. I slike tilfeller skal kunden først plasseres i en høyere risikoklasse.⁸²

⁷⁹ Prop.40 L (2017-2018) punkt 5.4.6.7.

⁸⁰ Rui, Ringen og Rørholt s. 212

⁸¹ Rui, Ringen og Rørholt s. 296

⁸² Rui, Ringen og Rørholt s. 213

Kundeforholdet skal heller ikke avvikles dersom den rapporteringspliktige har mistanke om at det har foregått hvitvasking⁸³. Dersom avvikling i et slikt tilfelle ville vært pliktig, ville det som nevnt tidligere i oppgaven vært i strid med formålet til hvitvaskingsloven. I slike tilfeller er det viktig at kunden plasseres i en høyere risikoklasse. På den måten kan kunden overvåkes, uvanlig aktivitet undersøkes nærmere og rapporteres videre til EFE, som rapporterer videre til myndighetene. På den måten mottar myndighetene etterretningsinformasjon på dette området, slik at den informasjonen kan brukes til å iverksette tiltak gjennom forebyggende arbeid. Plikt til avvikling foreligger heller ikke dersom den rapporteringspliktige har helt konkret informasjon om at kunden har midler eller transaksjoner som stammer fra hvitvasking. Det følger av hvitvaskingsloven at formålet ikke er å avvikle kunder under slike omstendigheter. Hadde det vært formålet hadde det fremgått klart av loven. Slik loven er utformet foreligger det kun plikt til å avvikle kundeforholdet dersom kundetiltak som ledd i løpende oppfølging ikke kan gjennomføres.

4.3 Har undersøkelse av «midlenes opprinnelse» relevans i forbindelse med gjennomføring av kundetiltak jf. § 24 (2) og avvikling av kundeforhold jf. § 24 (4)

4.3.1 Innledning

Vilkåret for plikt til å avvikle et kundeforhold dersom kundetiltak ikke kan gjennomføres følger av § 24 (4). Det må dermed undersøkes nærmere om det foreligger forhold som kan være av relevans å avklare gjennom gjennomføring av kundetiltak og avvikling av kundeforhold. Midlenes opprinnelse er et av flere forhold som omfattes av overvåkingen som den rapporteringspliktige skal gjennomføre gjennom den løpende oppfølgingen av kundeforholdet, jf. § 24 (1) andre punktum. Det ble blant annet uttalt i hvitvaskingsforskriften § 4-11 at rapporteringspliktige «kan innhente opplysninger om midlenes opprinnelse ved

⁸³ Rui, Ringen og Rørholt s. 296

gjennomføring av kundetiltak, løpende oppfølging og nærmere undersøkelser jf. hvitvaskingsloven § 9.»⁸⁴

Spørsmålet som må oppstilles er hvilke krav som stilles til klarlegging av midlenes opprinnelse i relasjon til plikten til avvikling av kundeforholdet jf. § 24 (4) jf. (2).

4.3.2 Ordlyden av «midlenes opprinnelse»

Det foreligger ikke en legaldefinisjon av «midlenes opprinnelse» i hvitvaskingsloven. En naturlig språklig forståelse kan imidlertid tilsi at det dreier seg om hvor midlene som kunden har tatt med inn, og bruker i sitt kundeforhold, kommer fra. Finanstilsynet har definert «midlenes opprinnelse» som «de midlene som inngår i kundeforholdet, og som den rapporteringspliktige skal befatte seg med».⁸⁵ Det vil si de midlene som altså *inngår* i kundeforholdet. Det betyr at andre midler kunden muligens har, men som ikke inngår i kundeforholdet, ikke er av relevans å vite hvor opprinnelig stammer fra.

EBA Guidelines har definert «midlenes opprinnelse», oversatt til “source of funds”, som «‘Source of funds’ means the origin of the funds involved in a business relationship or occasional transaction. It includes both the activity that generated the funds used in the business relationship, for example the customer’s salary, as well as the means through which the customer’s funds were transferred.»⁸⁶ Det tilsier at EBA Guidelines oppfatning av midlenes opprinnelse er at det dreier seg om opphavet til midlene som er involvert i et forretningsforhold eller transaksjon, noe som støtter Finanstilsynets forklaring på at det må dreie seg om midler som inngår i kundeforholdet, og hvor disse midlene stammer fra.

4.4.3 Hva sier rettskildene angående relevansen om klarlegging av «midlenes opprinnelse» ved gjennomføring av kundetiltak og avvikling av kundeforhold

Det er grunnlag i loven som tilsier at klarlegging omkring midlenes opprinnelse ikke er relevant i forbindelse ved avgjørelse om å avvikle et kundeforhold. Det fremgår blant annet

⁸⁴ Forskrift 14. september 2018 nr. 1324 om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering (hvitvaskingsforskriften)

⁸⁵ R/4 2022 s. 26

⁸⁶ EBA/GL/2021/02 s. 18

ved at det i hvitvaskingsloven kun er uttrykkelig presisert noe angående midlenes opprinnelse to ganger. Det fremgår for det første av § 18 (2) bokstav b at midlenes opprinnelse skal fremlegges i forbindelse med kundetiltak. Der fremgår det at det skal foretas forsterkede kundetiltak overfor personer som er politisk eksponerte personer (PEP), og at rapporteringspliktige ved etablering av slike kundeforhold skal «gjennomføre tilstrekkelige tiltak for å fastslå [...] midlenes opprinnelse». Dette viser til etablering og følgelig avvisning av kundeforhold, og det viser til at det ikke er relevant å foreta undersøkelser angående midlenes opprinnelse i andre situasjoner, som ved for eksempel avvikling.

Videre følger det av § 24 (1) annet punktum at oppfølgingen som skal gjøres i et kundeforhold omfatter å overvåke at transaksjoner er i samsvar med opplysningene som er innhentet om «kunden, kundens virksomhet og risikoprofil, midlenes opprinnelse og kundeforholdets formål og tilsiktede art». Disse bestemmelsene sier ikke noe om plikten til avvikling av etablert kundeforhold jf. § 24 (4) jf. (2). Videre fremgår det av ordlyden i § 24 (4), som tar for seg plikten til avvikling av kundeforhold dersom kundetiltak ikke kan gjennomføres. Det fremgår av dette dermed ikke at problemer i forbindelse med klarlegging av midlenes opprinnelse er av relevans i forbindelse med plikt til avvikling av kundeforhold jf. § 24 (4) jf. (2).

Det er imidlertid andre rettskilder som tilsier at klarlegging omkring midlenes opprinnelse er av relevans i forbindelse med gjennomføring av kundetiltak, og således relevant i forbindelse med plikt til å avvikle et kundeforhold. Forarbeidene kommer med flere eksempler på opplysninger som kan innhentes av den rapporteringspliktige for å klarlegge «kundeforholdets [...] formål og tilsiktede art», deriblant «midlenes opprinnelse».⁸⁷ Dette presiseres også i hvitvaskingsforskriften § 4-11, der det fremgår at «Rapporteringspliktige kan innhente opplysninger om midlenes opprinnelse ved gjennomføring av kundetiltak, løpende oppfølging og nærmere undersøkelser». Det er videre også nevnt i EBA Guidelines at forsterkede kundetiltak kan inkludere: «establishing that the customer's wealth and the funds that are used in the business relationship are not the proceeds of criminal activity and that the source of wealth and source of funds are consistent with the firm's knowledge of the customer and the nature of the business relationship.»⁸⁸ Dette viser til at «source of funds», midlens

⁸⁷ NOU 2016:27 punkt 5.2.4.9

⁸⁸ EBA/GL/2021/02 s. 53

opprinnelse, kan være av relevans ved kundetiltak. Endelig er det også uttalt i Finanstilsynets rundskriv at «rapporteringspliktige bør innhente informasjon om midlenes opprinnelse i forbindelse med kundetiltak tilknyttet kundeforholdets formål og tilsiktede art».⁸⁹ Disse rettskildene taler samlet sett for at opplysninger om midlenes opprinnelse er av relevans i forbindelse med kundetiltak.

Imidlertid er det i de overnevnte rettskildene brukt ordene «kan» og «bør», noe som indikerer at det ikke er et absolutt krav til innhenting av opplysninger om midlenes opprinnelse, men at det *kan* være av relevans. I forlengelsen av dette fremgår det i Finanstilsynets rundskriv at dersom det er indikasjoner på at det foreligger høy risiko, *skal* det innhentes opplysninger om midlenes opprinnelse, noe som således er et strengere krav enn hva som fremgår av kravene i EBA Guidelines.⁹⁰ Det at det er relevant å innhente opplysninger om midlenes opprinnelse, er ikke det samme som at det foreligger en *plikt* til å innhente disse opplysningene. EBA Guidelines har som forklart ovenfor ikke satt en plikt til å innhente slike opplysninger, og det følger i utgangspunktet heller ikke en slik lovpålagt plikt fra den norske hvitvaskingsloven.

Overordnet sett sier ikke lovteksten noe om undersøkelse av midlenes opprinnelse er relevant ved gjennomføring av kundetiltak. Forarbeidene presiserer at innhenting av midlenes opprinnelse *kan* være relevant i forbindelse med klarlegging av «kundeformålets formål og tilsiktede art» som viser til §§ 12 (5) og 13 (5).⁹¹ Finanstilsynets rundskriv presiserer at det ved kunder med høy risiko *skal* innhentes opplysninger om midlenes opprinnelse ved gjennomføring av kundetiltak, noe som kan indikere en plikt til innhenting av disse opplysningene. Det fremgår imidlertid av en høyesterettsavgjørelse fra 2017 at «en forskriftsmyndighet kan ikke uten lovhjemmel definere sin egen kompetanse».⁹² Dette taler for at Finanstilsynets rundskriv ikke står seg over loven.

Hensynene bak at det ikke foreligger en plikt til avvikling dersom midlenes opprinnelse ikke kan klarlegges er flere. En plikt å avvikle et kundeforhold er et inngripende vedtak mot kunden, og en slik handling vil også i strid med hvitvaskingslovens formål, «forebygge og avdekke hvitvasking»⁹³, ved at rapporteringspliktige overvåker, undersøker nærmere og

⁸⁹ R/4 2022 s. 26

⁹⁰ R/4 2022 s. 26

⁹¹ NOU 2016:27 punkt 5.2.4.9

⁹² HR-2017-625-A avsnitt 44

⁹³ Hvv. § 1

eventuelt rapporterer videre om nødvendig. Slik kan for eksempel EFE i Økokrim i Norge få informasjon om kundeforhold med avvikende atferd og på den måten forme nye tiltak for å forebygge hvitvaskingshandlinger. Det ville vært et mindre antall kundeforhold å overvåke dersom det forelå plikt til avvikling dersom midlenes opprinnelse ikke var klarlagt gjennom kundetiltak, og dermed ville hvitvaskingslovens formål bli svekket og det samme ville informasjonen EFE mottok. Det kan dermed ikke foreligge en plikt til avvikling av kundeforholdet dersom midlenes opprinnelse hos kunden ikke er klarlagt.

4.4 Hvilken adgang har en bankinstitusjon til å kreve opplysninger fra kunden om «midlenes opprinnelse» ved avvikling av kundeforhold jf. § 24 (4).

4.4.1 Innledning

Det er, som nevnt i punkt 4.2.3, enkelte bestemmelser i hvitvaskingsloven som åpner for at kundetiltak må gjennomføres etter en risikovurdering. Ved en slik risikovurdering kan det være aktuelt å innhente nærmere opplysninger om bestemte forhold. En del av kundetiltakene er klarlegging av kundeforholdets formål og tilsiktede art, hvilket er en henvisning til §§ 12 (5) og 13 (5). Det er i loven ikke nærmere presisert hva som faktisk kreves for å klarlegge kundeforholdets formål eller tilsiktede art. Det må avgjøres gjennom en risikobasert tilnærming. Det fremgår da av forarbeidene at den rapporteringspliktige i tilfeller blant annet kan innhente opplysninger om midlenes opprinnelse for å klarlegge dette.⁹⁴ Det fremgår i §§ 12 (5) og 13 (5):

«Rapporteringspliktige skal innhente og vurdere nødvendige opplysninger om kundeforholdets formål og tilsiktedes art»

Spørsmålet er hvilken betydning undersøkelse av midlenes opprinnelse har i forbindelse med klarlegging av kundeforholdets formål og tilsiktede art jf. hvvl. §§ 12 (5) og 13 (5).

4.4.2 Kort presentasjon av vilkårene i §§ 12 (5) og 13 (5)

Gjennom disse to bestemmelsene stilles det krav til at de opplysninger som rapporteringspliktige skal innhente fra kunden skal være opplysninger som er nødvendige i forbindelse med kundeforholdets formål og tilsiktede art. Finanstilsynet har uttalt at dersom

⁹⁴ NOU 2016:27 punkt 5.2.4.9

kunden har indikasjoner på høy risiko må det innhentes flere opplysninger som må vurderes etter formål og tilsiktede art, og at informasjonen som innhentes må være «basert på en konkret risikobasert vurdering».⁹⁵ Det fremgår av forarbeidene at det ikke er nødvendig å innhente nærmere opplysninger dersom formålet er selvforklarende og tjenesten har et avgrenset bruksområde.⁹⁶ Det fremgår videre at formål og tilsiktet art ikke er nødvendig å innhente og vurdere når det dreier seg om enkeltstående transaksjoner, men at det i enkelte tilfeller kan være aktuelt dersom det skjer regelmessige enkeltstående transaksjoner.⁹⁷ Det vil bero på en risikoklassifisering av hvert enkelt kundeforhold, hvor grundig «kundeforholdets formål og tilsiktede art» skal undersøkes.

Opplysninger om kundeforholdets formål og tilsiktede art er av vesentlig betydning for å lære å kjenne kunden. Slik kan kunden risikoklassifiseres etter hvilke kundetiltak som skal gjennomføres, og på den måten kan blant annet avvikende atferd fanges opp. Finanstilsynet har uttalt at «kundeforholdets formål» dreier seg om hvorfor kunden ønsker å opprette et kundeforhold og hvilke tjenester og produkter som skal benyttes i kundeforholdet.⁹⁸ Videre har Finanstilsynet uttalt at kundeforholdets «tilsiktede art» gjelder hvordan bankinstitusjonens tjenester og produkter skal benyttes.⁹⁹

Det vil bero på en risikovurdering hvor grundige opplysninger den rapporteringspliktige er pliktig å innhente fra kunden.¹⁰⁰ Risikoklassifiseringen gjøres av den rapporteringspliktige, og banken må eventuelt da innhente mer informasjon av kunden, dersom kunden blir klassifisert som høy risiko og må oppfylle kravet om forsterkede kundetiltak.¹⁰¹ Det henger sammen med KYC-prinsippet, der det er klart at den rapporteringspliktige må være så grundig som det er nødvendig for at banken skal ha tilstrekkelig kjennskap til kunden.

4.4.3 Bruk av «midlenes opprinnelse» i hvitvaskingsloven og forarbeidene

⁹⁵ R/4 2022 s. 27

⁹⁶ Prop.40 L (2017-2018) kap.13 s. 174

⁹⁷ Prop.40 L (2017-2018) kap.13 s. 174

⁹⁸ R/4 2022 s. 25

⁹⁹ R/4 2022 s. 25

¹⁰⁰ NOU 2016:27 punkt 5.2.4.9

¹⁰¹ R/4 2022 s. 87

«Midlenes opprinnelse» er, som nevnt under punkt 4.3, kun brukt to ganger i hvitvaskingsloven, følgelig i § 24 (1) og § 18 (2) bokstav b. Disse bestemmelsene har som nevnt ingen betydning i forhold til plikten til avvikling av etablert kundeforhold jf. § 24 (4) jf. (2). Videre følger det av forarbeidene som nevnt ovenfor, at det kan være relevant å innhente opplysninger om midlenes opprinnelse ved gjennomføring av kundetiltak.¹⁰² Det er uttalt at det kan være en relevant opplysning som den rapporteringspliktige kan innhente i forbindelse med å «klarlegge kundeforholdets [...] formål og tilsiktede art» jf. §§ 12 (5) og 13 (5). Dette må i det videre ses i sammenheng med hvilken adgang en bankinstitusjon har til å kreve opplysninger fra kunden om «midlenes opprinnelse» ved avvikling av kundeforhold jf. § 24 (4).

4.4.4 Formålet med plikt til avvikling jf. hvvl. § 24 (4)

Det følger av Finanstilsynets rundskriv at det i forbindelse med kundetiltak som gjøres i forbindelse med «kundeforholdets formål og tilsiktede art» bør innhentes opplysninger om hvor midlene opprinnelig kommer fra.¹⁰³ Det ses i sammenheng med risikovurderingen som er nevnt i punkt 4.2.3, der midlenes opprinnelse har betydning for risikovurderingen som skal gjøres av den aktuelle kunden, i tillegg til at det ved den løpende kontrollen som skal gjennomføres i kundeforholdet, er transaksjoner som samsvarer med informasjonen om midlenes opprinnelse som er innhentet av rapporteringspliktige.¹⁰⁴

Den rapporteringspliktige er pliktig å gjøre seg kjent med kunden sin, noe den gjør gjennom tidligere nevnte KYC-prinsippet. Det henger sammen med formålet med plikten til avvikling, som følgelig er at kundeforholdet skal avvikles dersom den rapporteringspliktige ikke kjenner kunden så godt som loven har stilt krav til. Ved at den rapporteringspliktige ikke kjenner kunden tilstrekkelig, vil den heller ikke kunne avdekke atferd som avviker hos kunden i forhold til de opplysninger kunden har oppgitt ved gjennomføring av kundetiltak. Ved at den rapporteringspliktige ikke kjenner til eventuell avvikende atferd hos kunden vil den ikke kunne gjennomføre nærmere undersøkelser etter hvvl. § 25 og eventuelt rapportere videre om funnene til EFE i Økokrim etter hvvl. § 26. Ved at den rapporteringspliktige kjenner kunden

¹⁰² NOU 2016:27 punkt 5.2.4.9

¹⁰³ R/4 2022 s. 26

¹⁰⁴ R/4 2022 s. 26

kan den gjennomføre en korrekt risikoklassifisering og det foreligger da gunstige forhold for å kunne utføre løpende oppfølging av kundeforholdet.

Det er viktig å bemerke seg at formålet med plikt til avvikling ikke er å avdekke om det er skjedd en kriminell handling ved hvitvasking, ved at for eksempel midlene stammer fra hvitvaskingshandlinger. Det er i hvitvaskingsloven ingen bestemmelser som hinder bankinstitusjoner å innta eller inneha kunder selv om det er klart at kunden har midler som har opphav i hvitvasking. Dersom bankinstitusjoner skulle avvist og avviklet kunder på dette grunnlaget, ville rapporteringen til EFE i Økokrim ikke lenger vært aktuell, og Økokrim ville da ikke mottatt den etterretningsinformasjonen de trenger for å drive forebyggende og avdekkende arbeid mot hvitvasking gjennom tiltak. Det ville igjen vært i strid med formålet til hvitvaskingsloven.

Det er også viktig å bemerke at det ikke stilles krav til at den rapporteringspliktige skal kunne innhente absolutt alle opplysninger om hvordan midlene er skaffet og opprinnelsen til midlene. Grunnen til at det etterspørres informasjon om midlenes opprinnelse er for at det på den måten kan gjøres en risikoklassifisering ved kundetiltak. Det må også presiseres at dersom det finnes andre opplysninger som supplerer risikoklassifiseringen, vil betydningen av midlenes opprinnelse ikke være like viktig. Det er også blant annet uttalt i Finanstilsynets rundskriv at «Rapporteringspliktige må gjøre en rimelighetsvurdering av om opplysninger og dokumentasjon fra kunden fremstår som korrekte og troverdige. Opplysninger om midlenes og formuens opprinnelse kan være utfordrende å dokumentere i detalj, særlig for verdier som er anskaffet eller opptjent over tid. I slike tilfeller kan det være nok å legge til grunn dokumentasjon som gir tilstrekkelig troverdighet for at midlene er lovlig opptjente. På samme måte kan det være grunnlag for å avvise kunder hvis dokumentasjon på midlenes eller formuens opprinnelse er mangelfull, eller ikke gir en troverdig forklaring.»¹⁰⁵ Dette tilsier at innhenting av informasjon om midlenes opprinnelse skal ses i sammenheng med hva som anses rimelig å gjøre i hvert konkret tilfelle. Ettersom avvikling av et kundeforhold er et inngripende vedtak vil det ikke kunne stilles krav av den rapporteringspliktige til at det foreligger fullstendig presise opplysninger om alle midlers opprinnelse.

¹⁰⁵ R/4 2022 s. 71

4.4.5 Finansklagenemndas tolkning av «midlenes opprinnelse»

Finansklagenemnda har blant annet gjort en vurdering av hvilke krav som skal stilles til nærmere undersøkelser av «midlenes opprinnelse» i en sak fra 2020.¹⁰⁶ Saken gjaldt kundetiltak som banken skulle gjennomføre gjennom den løpende oppfølgingen i kundeforholdet etter hvvl. § 24 (1). Saken dreide seg om en kunde som skulle motta et større beløp, over 74 millioner kroner, til sin konto, fra en konto på Guernsey, en øy utenfor Frankrikes kyst. Banken ba om informasjon om midlenes opprinnelse, og fant ikke informasjonen de mottok angående dette tilfredsstillende. Dermed ba de om mer informasjon om midlenes opprinnelse, noe kunden ikke kunne fremskaffe i den graden banken ba om. Dermed valgte banken å ikke gjennomføre transaksjonen, og avvirket kundeforholdet i henhold til finansavtl. § 4-43 og hvvl. § 24 (4) fordi de ikke mottok tilfredsstillende opplysninger om midlenes opprinnelse. Banken fikk medhold av retten etter finansavtl. § 4-43 og hvvl. § 24 (4) om at de hadde rett og plikt til å avvikle kundeforholdet.

Finansklagenemnda uttalte blant annet at «informasjon om og dokumentasjon av opprinnelsen til midler som inngår i transaksjoner hos banken, hører til kjerneområdet for kundetiltak og løpende oppfølging». Dette viser hvor sentralt og avgjørende det er i enkelte tilfeller at banken får tilstrekkelige opplysninger om midlenes opprinnelse i forbindelse med den løpende oppfølgingen, som også er drøftet ovenfor. Samtidig er det viktig å påpeke at det ikke vises til noen rettskilder der det fremgår at undersøkelse av midlenes opprinnelse tilhører kjerneområdet for kundetiltak.

Samlet sett vil avgjørelsen som Finansklagenemnda vedtok i denne saken stride mot formålet til hvitvaskingsloven. Det er som utledet fra rettskildene over, klart at den eneste gangen det foreligger en plikt til å avvikle et kundeforhold er dersom kundetiltak ikke kan gjennomføres jf. § 24 (4) jf. (2). Det at banken i dette tilfellet ikke mottok tilfredsstillende opplysninger om midlenes opprinnelse er ikke automatisk synonymt med at kundetiltak ikke kan gjennomføres. Kundeforholdet ble avvirket uten at det ble foretatt nærmere undersøkelser etter hvvl. § 25 eller sendt en rapportert til EFE i Økokrim etter § 26 slik at Økokrim kunne fått etterretningsinformasjon. Dermed er avgjørelsen et godt eksempel på hvorfor kundeforhold ikke skal avvikles dersom informasjon om midlenes opprinnelse ikke er tilstrekkelig.

¹⁰⁶ FinKN-2020-625

5 Avsluttende bemerkninger

I denne oppgaven har det blitt redegjort for både retten til avvisning eller oppsigelse av kundeforhold dersom det foreligger saklig grunn til avvisningen eller oppsigelsen jf. finansavtl. §§ 4-1 og 4-43, og plikten til avvisning eller avvikling av kundeforholdet dersom kundetiltak ikke kan gjennomføres jf. hvvl. §§ 21 (1) og 24 (4).

Temaet er svært aktuelt i dag, og det er en rask og pågående rettsutvikling på dette rettsområdet, noe vi har sett både gjennom Dalmar mot DNB og Eirawater mot Romsdalen Sparebank. Hvitvasking av penger er et alvorlig samfunnsproblem i dag, og det tapes naturlig nok store summer på at bankene innehar kunder som er klassifisert som høy risiko. Det er likevel viktig å se dette problemet opp mot formålet til hvitvaskingsloven som følger av hvvl. § 1, og det er sentralt å forstå formålet korrekt for å kunne forstå lovbestemmelsene. Det er viktig slik at det ikke gjennomføres for eksempel avviklinger av kundeforhold i tilfeller der kundeforholdet, om det hadde bestått, kunne gitt nyttig og nødvendig etterretningsinformasjon til EFE i Økokrim, slik vi så et eksempel på i saken over fra Finansklagenemnda fra 2020.

Det er gjort klart at hvitvaskingslovens formål er å forebygge og avdekke hvitvasking jf. hvvl. § 1. Det er derfor viktig å forstå at formålet med hvitvaskingsloven ikke er å avvise eller si opp et kundeforhold dersom det foreligger høy risiko om hvitvasking, mistanke om hvitvasking eller krever mye ressurser fra banken å sjekke kunden, og det foreligger heller ingen rett eller plikt til å avvise eller avvikle kundeforholdet i slike tilfeller. I slike tilfeller er det gjort klart at kundeforholdet følgelig skal følges opp i tråd med kundetiltakene jf. hvvl §§ 9-20, undersøkes nærmere jf. hvvl. § 25 og eventuelt rapporteres inn til EFE i Økokrim jf. hvvl. § 26.

Det er også viktig å forstå at plikten til å avvise eller avvikle et kundeforhold kun gjelder dersom kundetiltak ikke kan gjennomføres, og at det ikke foreligger en plikt til avslutning av kundeforholdet dersom kundetiltakene kan gjennomføres, selv om det foreligger indikasjoner på hvitvasking. Det er viktig å se opp mot formålet med kundetiltak, som er at bankinstitusjonen skal være kjent med kunden på en tilfredsstillende måte. Kun på den måten kan bankinstitusjonen avdekke avvikende atferdsmønster hos kunden, og undersøke det nærmere og eventuelt rapportere det videre til EFE i Økokrim. Det er særlig aktuelt å se på om det kan oppstilles krav til klarlegging av midlenes opprinnelse i relasjon til plikten til

avvikling av kundeforholdet jf. § 24 (4) jf. (2). Det er svært sentralt i forbindelse med den løpende oppfølgingen av kundeforholdet jf. § 24 (4).

Det er tydelig gjennom oppgaven at desto større rett bankene har til å avslå eller si opp kundeforhold, jo mindre vil hvitvaskingslovens formål kunne oppfylles. Det henger videre sammen med plikten til avvisning og avvikling av kundeforhold, der det fremgår at det må foreligge en svært høy terskel for å anse vilkåret om at kundetiltak ikke kan gjennomføres oppfylt, ettersom avvisning og avvikling av slike forhold også vil bidra til at hvitvaskingslovens formål ikke kan oppfylles.

Samlet sett er det klart at det viktigste i henhold til hvitvaskingsloven §§ 21 (1) og 24 (4) jf. (2) og finansavtaleloven §§ 4-1 og 4-43 ikke er å fjerne kunder som kan ha midler som stammer fra hvitvasking, men å overvåke slike kunder, undersøke slike forhold nærmere, og rapportere avvikende atferd til EFE i Økokrim. Det er på den måten man kan forebygge hvitvasking gjennom at EFE får etterretningsinformasjon og kan iverksette tiltak for å forhindre hvitvasking.

6 Kilderegister

Lover

- 1992 Lov 27. november 1992 nr. 109 om gjennomføring i norsk rett av hoveddelen i avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS) m.v. (EØS-loven- EØSl.)
- 1988 Lov 13.mai 1988 nr. 27 om kjøp (kjøpsloven- kjl.)
- 2018 Lov 1. juni 2018 nr. 23 om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering (hvitvaskingsloven- hvvl.)
- 2020 Lov 18. desember 2020 nr. 146 om finansavtaler og finansoppdrag (finansavtaleloven- finansavtl.)

Forskrifter

- 2018 Forskrift 14. september 2018 nr. 1324 om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering (hvitvaskingsforskriften)

Forarbeider

Norges offentlige utredninger

- NOU 2016:27 Ny lovgivning om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering
II Andre delutredning

Proposisjoner

- Prop. 40 L (2017-2018) Lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering (hvitvaskingsloven)
- Prop.92 LS (2019-2020) Lov om finansavtaler (finansavtaleloven) og samtykke til godkjenning av EØS-komiteens beslutninger nr. 125/2019 og 130/2019 av 8. mai 2019 om innlemmelse i EØS-avtalen av direktiv 2014/17/EU om kredittavtaler for forbrukere i forbindelse med fast eiendom til boligformål (boliglåndirektivet) og delegert kommisjonsforordning (EU) nr. 1125/2014

Andre offentlige publikasjoner

R 4/2022 Finanstilsynet: Rundskriv. Veileder til hvitvaskingsloven, 4/2022, 15.11.2022 (R 4/2022)

Internasjonale rettskilder

Dir 2015/849/EU Directive (EU) 2015/849 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing, amending Regulation (EU) No 648/2012 of the European Parliament and of the Council, and repealing Directive 2005/60/EC of the European Parliament and of the Council and Commission Directive 2006/70/EC

EBA/GL/2021/02 EBA Final Report. Guidelines on customer due diligence and the factors credit and financial institutions should consider when assessing the money laundering and terrorist financing risk associated with individual business relationships and occasional transactions ('The ML/TF Risk Factors Guidelines') under Articles 17 and 18(4) of Directive (EU) 2015/849 (2021

Domsregister

Høyesterettspraksis

2017 HR-2017-625-A

Underrettspraksis

2021 Oslo tingrett TOSL-2021-068801

2022 Møre og Romsdal tingrett TMOR-2022-39413

Praksis fra Finansklagenemnda Bank

2020 FinKN-2020-625

2020 FinKN-2020-973

Juridisk litteratur

- 2012 Rui, Jon Petter, *Hvitvasking: Fenomenet, regelverket, nye strategier*, 1.utg., Universitetsforlaget 2012
- 2021 Rui, Jon Petter, Gunnar Holm Ringen og Kristine Frivold Rørholt, *Hvitvaskingsloven Lovkommentar*, Universitetsforlaget 2021

Nettsider

- DNB (udatert) DNB. «Antihvitvasking, antikorrupsjon og internasjonale sanksjoner» fra *dnb.no*: <https://www.dnb.no/om-oss/barekraft/mal-og-ambisjoner/okonomisk-kriminalitet/anti-hvitvasking-og-bekjempelse-av-terrorfinansiering> (publikasjonsdato ikke oppgitt, lastet ned 29. januar. 2023)
- Økokrim (udatert) Økokrim «Enheten for finansiell etterretning (EFE)» fra *Okokrim.no*: <https://www.okokrim.no/enheten-for-finansiell-etterretning-efe.549302.no.html> (publikasjonsdato ikke oppgitt, lastet ned 26.april 2023)
- Økokrim (udatert) Økokrim «Mer om FIU» fra *Okokrim.no*: <https://www.okokrim.no/mer-om-efe.562406.no.html> (publikasjonsdato ikke oppgitt, lastet ned 26.april 2023)
- FATF (udatert) FATF «Who are we» fra *fatf-gafi.org*: <https://www.fatf-gafi.org/en/the-fatf/who-we-are.html> (publikasjonsdato ikke oppgitt, lastet ned 28.april 2023)
- EBA (udatert) EBA «EBA at a glance» fra *fatf-gafi.org*: <https://www.eba.europa.eu/about-us/eba-at-a-glance> (publikasjonsdato ikke oppgitt, lastet ned 28.april 2023)

- Finansdepartementet (2012) Finansdepartementet. «Økonomisk kriminalitet» fra *regjeringen.no*: https://www.regjeringen.no/no/tema/okonomi-og-budsjett/norsk_ekonomi/okonomisk-kriminalitet-2/id415043/ (publisert 28.02.2012, lastet ned 26.mars 2023)
- Finanstilsynet (2017) Finanstilsynet «EBA-retningslinjer» fra *finansstilsynet.no*: <https://www.finanstilsynet.no/regelverk/eba-retningslinjer/eba-retningslinjer/> (publisert 14.mars 2017, lastet ned 29. april 2023)
- Store norske leksikon (2023) Det store norske leksikon «Avtalefrihet» fra *snl.no*: <https://snl.no/avtalefrihet> (publikasjonsdato 23.januar 2023, lastet ned 6.februar 2023)
- FATF (2023) FATF «Jurisdictions under Increased Monitoring» fra *fatf-gafi.org*: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/High-risk-and-other-monitored-jurisdictions/Increased-monitoring-february-2023.html> (24. februar 2023, lastet ned 28.april 2023)